

Dr Nataša Sturza Milić

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje

UDK: 371.95

vaspitača „Mihailo Palov“ ISBN 978-86-7372-131-6, 16 (2011), p.613-629

Vršac

Originalan naučni rad

UTICAJ DOMINANTNOG DRUŠTVENOG RAZMIŠLJANJA NA VREME UKLJUČIVANJA DECE U SPORT I RANU SPECIJALIZACIJU

Rezime: Mnogobrojne društvene i kulturne aktivnosti, a među njima i sportske, pod uticajem su dominantnih kodeksa i shvatanja. Dečji sport je, poslednjih godina, predmet mnogih naučnih istraživanja, saopštenja i deklaracija, koja opominju na opasnost od rane specijalizacije, zloupotrebe i „zlostavljanja“ dece. Prisutan je globalni trend da se motorički darovita deca pronalaze, intenzivno treniraju i takmiče u sve mlađim uzrastima, pre nego što su u svakom pogledu (fizičkom, emocionalnom, intelektualnom) spremna za to. Cilj ovog rada je bio da se ispita mišljenje sportskih trenera iz naše zemlje (N= 41) u vezi sa vremenom uključivanja motorički darovite dece u određene sportske discipline (odbojku, košarku, tenis, rukomet, fudbal, borilačke sportove, ples i dr.), odnosno, relaciju između deskriptivnog i preskriptivnog (onoga, kako u stvarnosti jeste, i kako bi prema mišljenju stručnjaka trebalo da bude). U radu je korišćena metoda anketiranja, a instrument je predstavljao posebno konstruisan upitnik. Utvrđeno je da postoji razlika u mišljenju sportskih trenera između varijabli – Kada deca u praksi počinju da treniraju određenu sportsku disciplinu (Mean = 8,04 godina) i Kada je optimalno da se deca uključe u trening određene sportske discipline (Mean = 9,46 godina). Namera ovog istraživanja je „provera realnosti“ u vezi sa granicom koju treba povući kada je u pitanju uključivanje dece u sport, kao i promena nekih ustaljenih, i možda, globalno nametnutih razmišljanja u cilju obezbeđivanja kvalitetnog usmeravanja i razvoja motorički darovite dece.

Ključne reči: motorički darovita deca, rana specijalizacija.

Uvod

Sport na vrhunskom nivou nameće nove i sve zahtevnije fizičke i psihološke pritiske, a sve to utiče ne samo na uspešnost mladih sportista, već i na njihovu budućnost kao ljudskih bića. Prisutan je globalni trend da se motorički darovita deca pronalaze i počinju sa treninzima u sve ranijim uzrasnim periodima, povećava se dužina trajanja i učestalost treninga, dok se broj takmičenja i sportskih događaja u okviru jedne sezone povećava. Nažalost, prisutni su i drugi pritisci, pre svega, psihološke prirode. Pod uticajem različitog kruga ljudi i institucija (treneri, klupske uprave, sponzori, roditelji, mediji) mladi sportisti imaju osećaj obaveze da

se postigne rezultat, tako da su, ne retko, pod uticajem velikog stresa, doživljavaju uzastopne povrede, zapostavljaju ili napuštaju školovanje, remete način ishrane, počinju sa primenom nedozvoljenih doping sredstava i sl. (Bačanac 2005, Ford et al. 2009, Baker et al. 2009, Jonker et al. 2009, Siekanska 2010). Način na koji odrasli organizuju dečji sport, nije uvek odgovarajući za decu. Mnogi roditelji prave greške razmišljajući upravo na taj način, odnosno, posmatrajući dečji sport kao minijaturnu verziju sporta odraslih (Firika i Sturza Milić 2004, Bačanac 2005, Sturza Milić 2009). Jedan od razloga koji utiče na to da razlika, ipak, postoji je što deca, između ostalog, razmišljaju drugačije od odraslih, nisu sposobna da reše složene odluke, kao ni više jednostavnih odluka istovremeno. Takođe, roditelji treba da vode računa i o ravnoteži između sportskih interesa i niza drugih životnih aktivnosti svoje dece. Primera radi, ukoliko deca provode 20 sati nedeljno na bazenu, teniskom terenu i sl., neće imati vremena za igru, druženje, muziku... Takva deca mogu ostati nepripremljena za život. Deca na ranom uzrastu treba da nauče da zdrav način života podrazumeva balans između sporta i drugih aktivnosti. Iz navedenih razloga, dečji sport je u poslednje vreme postao predmet mnogobrojnih naučnih istraživanja i međunarodnih deklaracija koja su dovela do novih upozorenja i uvođenja različitih mera predostrožnosti, ali i zakonskih mera za zaštitu određenih kategorija pojedinaca, naročito, dece (Ryan 1995, Bodin et al. 2007).

Poznata je činjenica da takmičarske komponente sporta u vidu raznovrsnih igara i brojnih sportskih disciplina u velikoj meri doprinose vitalnosti i kvalitetu života stanovništva, pa samim tim imaju i značajnu društvenu podršku. Međutim, svesni smo i činjenice da različite promene u razvoju društva pod uticajem globalizacije dovode do toga da sport poprima nešto drugačije dimenzije i da sve češće postaje „više od igre i samog nadmetanja“ (Firika i Sturza-Milić, 2004, Sturza-Milić 2009). Od olimpijskih ideja koje je 1894. godine proklamovao baron Pjer de Kuberten: „U zdravom telu zdrav duh“ i „Važno je učestvovati“, nažalost, danas je najprisutnija maksima „Brže, snažnije, više“. Sport je danas postao najunosniji biznis i kao takav formira svoja specifična pravila, budući da predstavlja finansijski samostalan društveni segment. Takođe, uticaj i pritisak medija dovodi do javljanja globalnog problema u sportu. Od dece se očekuje da uče i specijalizuju određene sportske discipline znatno ranije pre formiranja optimalnih anatomske-morfoloških i psiho-fizičkih

karakteristika koje bi obezbedile bezbedno bavljenje njima (Firika i Sturza-Milić 2004). Poslednjih godina, degenerativne pojave u vrhunskom sportu dostižu alarmantne razmere, sve više je zdravstvenih problema mladih sportista sa čak fatalnim ishodima, dok su doping afere sve prisutnije. Rizik od bavljenja sportom u dečjem uzrastu postoji, naročito tamo gde se radi nestručno i ne poznaju dovoljno fiziološke zakonitosti rasta i razvoja. Od mikrotrauma epifiza, stresa nezrelog kardiorespiratornog sistema, hormonalnog disbalansa, izostanka menstruacije kod devojčica, pa sve do razvoja osteoporoze (Madić 2004). Još 1980. godine američki lekari su upozoravali da je sindrom zlostavljanja dece poprimio novi oblik, oblik zlostavljanja kroz sport, uz odobrenje društva (Ryan 1995; Bodin et al. 2007). Kritičari sportskog pokreta u Francuskoj procenjuju da je 1997. godine rani i intenzivni trening predstavljao problem za 15.000 – 20.000 dece. Bodin et al. (2007) navode podatke o mladim sportistima, budućim prvacima. Konkretno, od osamdeset i osam francuskih „pred-olimpijskih“ sportista, 10% ih je bilo podvrgnuto operativnom zahvatu, 50% je imalo hronične ozlede tkiva, a 39% koštano-zglobne povrede. U okviru TOYA (Training of young athletes) studije (Baxter-Jones & Helms 1996) dolazi se do podataka da je od ukupno ispitanih 453 sportista, preko 50% tokom detinjstva i adolescencije imalo povrede povezane direktno sa treniranjem. Najveći broj povreda uočen je kod sportista fudbalera (67%), zatim, gimnastičara (62%), plivača (57%) i tenisera (52%). Ne sme se zanemariti ni činjenica da su poremećaji ishrane češći kod sportista u odnosu na populaciju koja se ne bavi sportom, a to je naročito izraženo kod onih sportista koji imaju estetski uslov da bi se bavili određenom sportskom disciplinom kao što su ples, gimnastika, ritmička gimnastika (Baker et al. 2009). To se sa pravom može smatrati simboličnim nasiljem koje praktikuju sportske ustanove u procesu stvaranja nacionalne elite (međutim, stvar je u tome da su kulturne aktivnosti pod uticajem dominantnih kodeksa i shvatanja, i da se određeni nasilni postupci ne smatraju apriori takvima, budući da sve zavisi od konteksta u kojima se javljaju (Bodin et al. 2007). Roditelji takođe mogu posredno od svoje dece zahtevati veliki, skoro „pakleni“ nivo konstantnog fizičkog naprezanja. Budući da je problem zaista veliki, mnoge zemlje su ga uvidele i njegov značaj podigle na visok nivo, a u njegovo rešenje uključuju se stručnjaci raznih profila (psiholozi, pedagozi, lekari, sociolozi).

Pred današnje mlade sportiste se postavljaju sve teži i često nedostižni rezultati koji zahtevaju prevelika odricanja.

Naravno, da se u tom nastojanju postizanja vrhunskih rezultata javlja potreba za angažovanjem i uključivanjem dece na ranim uzrastima, što predstavlja veliki problem ako se u obzir uzmu osobenosti uzrasta i mogući negativni efekti preranog uključivanja u sportski trening i takmičenja. Rezultati istraživanja Jonker et al. (2009) ukazuju na problem preranog uključivanja dece u sport, koji naročito kulminira poslednjih godina. Studija pokazuje da je utvrđena statistički značajna razlika kada je u pitanju vreme (godine života) uključivanja dece u sport, kao i povećanje nedeljnog broja sati treniranja, praćeno kod dve generacije sportista u rasponu od 14 godina. Tako je prosečno vreme uključivanja u sport generacije sportista 1992/1993 godine ($n = 400$) statistički značajno kasnije u odnosu na generaciju 2006/2007 godine ($n = 400$). Ovaj trend je primećen i kada je u pitanju nedeljni broj sati treninga, koji je statistički značajno manji kod generacije sportista 1992/1993 godine (5,2 sati nedeljno, $SD = 3,1$) u odnosu na sportiste 2006/2007 godine (7,8 sati nedeljno $SD = 1,7$). Sturza-Milić (2009) je utvrdila da se motorički daroviti dečaci ranije uključuju u sport (između 6 i 7 godina) u odnosu na dečake za koje se pretpostavlja da nisu motorički daroviti, a koji se u sport uključuju sa 8 godina. Kada su devojčice u pitanju, primenom T-testa za male nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika ($t = 2.836$, $p = 0,005$) između vremena uključivanja u sport motorički darovitih devojčica i devojčica iz kontrolne grupe. Zapaža se da se motorički darovite devojčice uključuju u sport između 7 i 8 godina, a devojčice iz kontrolne grupe između 8 i 9 godina. Sovjetsko ispitivanje (Nagorni 1978, prema, Siekanska 2010) navodi podatak da je većina najboljih sovjetskih sportista imalo snažne višestrane temelje, da je većina sportista počela s treningom u 7-8 godini (fudbal, trčanje, plivanje, klizanje, vožnja biciklom), od 10-13 godine trenirali su ekipne sportove, veslanje, atletiku. Specijalizovani programi su počeli sa 15-17 godina, a najbolji rezultati javljali su se 5-8 godina nakon početka specijalizacije. Interesantan je podatak da su sportisti koji su se specijalizovali ranije, najbolje rezultate postigli samo na juniorskom nivou, a deo je i odustao pre seniorskog nivoa treniranja i takmičenja. Deca u sport ulaze veoma rano, a najraniji uzrasti zabeleženi su u gimnastici i plivanju. Bačanac (2005) je na uzorku od 222 vaterpolista koji su testirani u Republičkom zavodu za sport ustanovila da su deca pre 20 godina vaterpolom počinjala da se bave između 8 i 10 godina starosti (treba imati u vidu da se većina njih pre toga već bavila plivanjem). Martens (1988, prema,

Baćanac, 2005) iznosi podatke o najranijem uzrastu kada američka deca počinju da se bave određenim sportskim disciplinama (bezbol – 5 godina, kuglanje – 6 godina, rvanje – 5 godina, gimnastika – 3 godine, ragbi – 7 godina, atletika – 5 godina, fudbal – 6 godina, košarka – 7 godina, plivanje – 3 godine).

Tabela 1. Preporučeni uzrast u kojem se započinje i specijalizira određena sportska disciplina (Bompa 2000, prema, Siekanska 2010)

Sport	Uzrast u kojem se treba početi baviti sportom	Uzrast u kojem treba početi sa specijalizacijom
Rukomet	12-14	16-18
Fudbal	12-14	16-18
Košarka	10-12	14-16
Odbojka	10-12	15-16
Biciklizam	12-15	16-18
Umetničko klizanje	7-9	11-13
Gimnastika	6-8 (žene) 8-9 (muškarci)	9-10 14-15
Džudo	8-10	15-16
Veslanje	11-14	16-18
Ragbi	13-14	16-17
Streljaštvo	12-15	17-18
Plivanje	7-9 (žene) 7-8 (muškarci)	11-13 13-15
Sinhrono plivanje	6-8	12-14
Stoni tenis	8-9	13-14
Tenis	7-8 (žene) 7-8 (muškarci)	11-13 12-14
Vaterpolo	10-12	16-17
Dizanje tegova	14-15	17-18
Rvanje	11-13	17-19
Badminton	10-12	14-16
Atletika		
Sprint	10-12	14-16
Trčanje na srednje staze	13-14	16-17
Trčanje na duge staze	14-16	17-19
Skok uvis	12-14	16-18
Troskok	12-14	17-19
Skok udalj	12-14	17-19
Bacanja	14-15	17-19

Petković (1997, str. 149) ističe da se u „sportskoj praksi, a naročito u radu sa mladim kategorijama sportista, faktori obezbeđenja i optimalizacije trenažnog procesa nedovoljno uvažavaju, a katkada i svesno ignorišu. U težnji da se što brže postignu najviši sportski rezultati, često se zanemaruju čak i najelementarnija metodička pravila i norme (principi)“⁴. Zaboravlja se, da iza svakog pravila i norme stoje određene biološke, psihološke, pedagoške i druge zakonitosti, te da svako odstupanje od tih pravila i normi znači i ignorisanje ove ili one zakonitosti. Na taj način, ne samo da se dovodi u pitanje postizanje visokih i stabilnih sportskih rezultata, već se ozbiljno ugrožava i zdravlje mladih sportista i dece. Pojedini treneri nastoje da po svaku cenu skrate vreme «stresavanja», odnosno dostizanja uzrasne zone optimalnih mogućnosti (u kojoj većina sportista dostiže svoje najbolje sportske rezultate). U tom cilju oni prerano, odnosno, znatno pre optimalne uzrasne granice koriste veoma moćna trenažna sredstva i metode koje su inače karakteristične za trenažni rad sa sportistima vrhunske klase. Zahvaljujući tome, uspevaju da i sa sportistima mladih kategorija postignu veoma visoke sportske rezultate. Pokazalo se, međutim, da su rezultati ovih sportista daleko od svetskih dostignuća i da oni, po pravilu, nisu u stanju da uspešno konkurišu odraslim, morfološki, funkcionalno i psihološki već formiranim sportistima. Poznata je činjenica da forsirani trening može dovesti do ubrzane adaptacije na moćna trenažna sredstva, kao i do preranog iscrpljivanja adaptivnih sposobnosti rastućeg organizma (Petković 1997, Ugarković 2005). Vrhunski, profesionalni sport pomera uzrasnu granicu uključivanja u trenažni proces ukoliko se žele postići vrhunski rezultati. Tako se dolazi u situaciju da se u pojedine sportske grane, zarad uspeha, koji je u većini slučajeva jedino na taj način ostvariv (ali, postavlja se dilema, da li je i vredan mogućih posledica), uključuju deca od samo 4, 5, 6 godina života. Uprkos tome što u datom momentu mogu biti identifikovana kao potencijalno motorički darovita i napredna u odnosu na svoje vršnjake, biološki procesi razvitka i rasta kod njih još nisu završeni, proksimo-distalni i cefalo-kaudalni principi razvoja još se nisu izdiferencirali, okoštavanje je nezavršeno, deca ovog uzrasta fizički i psihički često nisu u stanju da podnesu napore i obaveze koje se od njih traže. Iz svega navedenog proističe odgovornost onih koji organizuju i sprovode određene vidove aktivnosti da vode računa o izboru i trajanju aktivnosti (vežbi). Ovoj problematici treba prići veoma odgovorno i

ozbiljno, budući da je često metodologija identifikacije darovitosti potpuno prepuštena ličnom iskustvu trenera, a u suštini zahteva veliku odgovornost, naučnu kompetentnost i znanje. Prilikom određivanja veličine opterećenja treba voditi računa da se deca ovog uzrasta lako zamaraju, pre svega, zbog karakteristične dinamike nervnih procesa kore velikog mozga, nedovoljno usavršene nervne regulacije disanja i krvotoka, kao i nedovoljno razvijenom prilagođavanju organizma fizičkim naporima. Mogućnosti disajnog i kardiovaskularnog sistema na mladim uzrastima su ograničene, dečje srce prilikom napora troši više energije, povećanje minutnog volumena krvi ide na račun povećane srčane aktivnosti (zbog toga se deca lako zamaraju i brzo oporavljaju od zamora, tako da su sposobna da mnogo puta ponove eksplozivne, kratke deonice sa čestim i kratkim odmorima, dok im nekolicina dugih, brzinskih deonica odnose mnogo više energije). Zbog toga treba izbegavati aktivnosti koje zahtevaju dugotrajno kretanje (naročito voditi računa o režimu rada i frekvenciji srca), precizno izvršavanje pokreta i aktivnosti koje od dece zahtevaju veću koncentraciju i pažnju. Statičke napore takođe treba izbegavati, a nasuprot njima, poželjno je primenjivati aktivnosti dinamičkog mišićnog rada.

Sport, kako se danas razvija, zahteva od dece i mladih, a naročito motorički darovite dece i mladih od kojih se očekuje više, velika žrtvovanja. Primera radi, određene analize pokazuju da dete uzrasta 8-10 godina, godišnje najmanje provede oko 300 sati trenirajući, dete uzrasta 10-12 godina – 400 sati, dete uzrasta 12-14 godina – 800 sati, dok deca i mladi uzrasta 16-18 godina provedu trenirajući oko 900 sati (u ovo orijentaciono vreme nije uračunato vreme koje deca i mladi provode na pripremama i kampovima). S druge strane, smatra se da je sadašnji prag treniranja šest sati nedeljno uz fizičko vaspitanje u školi za dete od 12 godina, odnosno, osam sati treninga za dete od 14 godina, dovoljan (Bodin et al. 2007). Međunarodnim konvencijama je zabranjen težak fizički rad kod dece. Ako se zna da jedan običan trening desetogodišnjeg deteta prevazilazi taj intenzitet na skoro svakom teniskom terenu, bazenu ili gimnastičkoj sali, ostaje pitanje, kako da to nikoga ne interesuje? Za to postoje najmanje dva razloga. Prvi je, što iza te odluke deteta najčešće stoji roditelj koji ga i najviše voli, a drugi je činjenica da ako dete uspe u tom sportu cela žrtva dobija svoje opravdanje u rešavanju egzistencije sadašnje i buduće porodice (Madić 2004). Zbog toga bi trebalo posebna pažnju posvetiti etičkoj dimenziji problema, budući da visoka

rezultatska uspešnost mladih sportista ne govori o „drugoj strani medalje“, odnosno, koja je cena vrhunskog sportskog postignuća (životna, razvojna), zatim, koliko je autonomije i slobode izbora dato mladom sportisti, koliko njih nije uspeo i kako napuštaju sport (Đorđić 2004).

Upravo na bazi težnje da se što više prošire mogućnosti kojima će se dostići najviši domen u sportu, deca se u sport uključuju prerano, još kada nisu potpuno ovladala svojim osnovnim, prirodnim kretanjem, dok se od njih očekuje nadgradnja istih (treba naglasiti da su osnovna tehnika mnogih sportskih i umetničkih disciplina stilizovana kretanja koja predstavljaju nadgradnju osnovnih kretanja). Često se kod dece kultivišu veštački pokreti na račun prirodnih, slobodnih i nesputanih pokreta koje ono koristi u svakodnevnom životu. Primera radi, deca se vrhunskom sportskom gimnastikom počinju baviti veoma rano, iako su ravnoteža, koordinacija, izdržljivost i snaga kao fizičke sposobnosti još nedovoljno izdiferencirane u ovom uzrastu, a da ne govorimo o naporima koje trpi koštani i mišićni sistem koji je na ranom uzrastu još nedovoljno čvrst i razvijen. Ritmička gimnastika, moderan ples, određene atletske discipline, bodibilding, dizanje tegova i biciklizam su sportske discipline u koje se deca ne bi trebalo prerano uključivati. U modernom plesu i klasičnom plesu od dece se zahteva stvaranje velike amplitude stopala na spolja, što je u neskladu sa držanjem kukova, zatim, velike amplitude pri podizanju nogu, velika pokretljivost u predelu prepona, odsečni pokreti glavom, kruti pokreti rukama i gornjim delom tela. Za prethodno navedene postupke i usmerenja, opravdanje se verovatno traži i nalazi u potencijalnoj darovitosti deteta, odnosno, visokim zahtevima sporta, ukoliko se u budućnosti želi postići vrhunski rezultat, slava i sve moguće «blagodeti» koje uz njih idu. Ne retko, zabrinuti za budućnost svoje dece, sami roditelji ih „guraju“ u sport očekujući da će na taj način rešiti ekonomsku i socijalnu egzistenciju u budućnosti. Deca više ne počinju bavljenje sportom kroz igru, uživanje i zabavu (a to je jedan od najvažnijih principa rada na dečjem uzrastu), nego uz prinudu, strogu disciplinu i težak rad za koji su još suviše mala i u svim segmentima razvoja (emocionalnom, fizičkom, intelektualnom) nepripremljena. Takva metodologija rada smanjuje slobodu, autentičnost, improvizaciju i motivaciju dece na samom početku treniranja i rad pretvara u obavezu i automatizam. Najčešće se od primene igara u trenažnom procesu odustaje, budući da takva organizacija rada zahteva duže vreme i specifičnu edukaciju, pripremu, kreativnost i stil trenera.

Sve to dovodi do situacije da deca treniraju kao odrasli, što dovodi do profesionalizacije svesti koja može u nekim slučajevima dovesti do zdravstvenih i psihičkih problema, sagorevanja njihovog talenta i kasnijeg potpunog povlačenja iz sporta. Samo selekcijom ne mogu se rešiti problemi zadržavanja potencijalno uspešnih osoba u sportu, tako da osipanje talenata i već selekcionisanih osoba tokom rasta i razvoja predstavlja problem u smislu permanentnog obezbeđivanja sportski uspešnih naraštaja (primera radi, od 100 selektovanih pre puberteta, nakon puberteta u sportu ostaje oko 25 %). Nakon rane specijalizacije trebalo bi izbeći jednostrani rad, budući da ne omogućava stvaranje osnove za maksimalnu realizaciju individualnih mogućnosti i dovodi do iscrpljivanja organizma i kasnijih slabijih rezultata pojedinaca (Sulisz, 1989, prema, Kukolj, 1999). Petković (1997, str. 149) navodi da „Težnja da se visoka sportska dostignuća ostvare u što kraćem roku i u što mlađem uzrasnom dobu podstakla je i niz drugih promena i tendencija ne samo u metodičkom pristupu i tehnologiji trenažnog procesa, već i u globalnoj koncepciji priprema sportista. U ukupnom sistemu fizičke pripreme, na primer, sve vidnije se ispoljava tendencija smanjivanja učešća opšte fizičke pripreme u korist specijalne. Poznato je, takođe, da uska specijalizacija, naročito ako se sa njom započne u periodu kada organizam sportiste još nije formiran, obično vodi ne samo do sužavanja mogućnosti za dalje sportsko usavršavanje u izabranoj grani sporta, već vrlo često i do narušavanja zdravlja sportista“. Česti simptomi pretreniranosti koji se mogu ispoljiti i kod dece koja nisu elitni sportisti su letargija, gubitak apetita, povećanje infekcija, poremećaj sna, depresija, gubitak samopouzdanja, povećana ćudljivost (Ryan 1995).

Globalno posmatrano, u današnjim uslovima života, u sve većoj trci za uspehom, rezultatom, slavom, vrši se, ne retko, pogrešan pritisak na dete, bez obzira na to da li se radi o darovitom ili prosečnoj deci koja se prerano uključuju u sportski trening. Dete počinjemo suviše rano da posmatramo kroz prizmu onoga šta bi moglo postati u budućnosti i prerano se počinje sa „izvlačenjem“ deteta iz detinjstva. Veoma je česta pojava da sami roditelji iniciraju ovakve greške. U porodici često postoji nerazumevanje i neznanje koje su stvarne mogućnosti deteta na određenim uzrastima i kako dete treba usmeravati. Roditelji, poneseni onim što se oko njih događa, pod uticajem medija, sve surovijeg načina života, možda u želji da njihova deca postanu uspešna i da postignu ono što oni nisu mogli (ili jesu, pa smatraju da je neminovno da i dete

bude uspešno na taj način) i nadajući se da će se u društvu visoko vrednovati, imaju viziju budućnosti svoje dece u ulozi vrhunskih sportista. Međutim, pravi stručnjaci (treneri, pedagozi fizičkog vaspitanja, učitelji, vaspitači) se takvom pritisku moraju odupreti. Želeći da shvatimo suštinu sporta, ne smemo zanemariti njegovu humanističku orijentaciju. Ako pogledamo kako zaista u stvarnom životu realizujemo humanizam prema čoveku ili detetu, u većini slučajeva ćemo se razočarati. U prevelikoj želji da pratimo napredak nauke i modernog vremena, ne smemo zaboraviti na dobrobit dece. Svakako, ne treba otići ni u drugu krajnost i potpuno zanemariti bavljenje fizičkim aktivnostima u ovom uzrastu. Veliki broj ljudi koji su zabrinuti zbog svega prethodno navedenog, decu sklanjaju od „haosa“ u sportu i na taj način guše nagonu za kretanjem i njihovu prirodnu radoznalost i želju za istraživanjem kada su telesne aktivnosti u pitanju. Kako pomiriti ova dva problema i bavljenje fizičkim aktivnostima svesti na optimalnu meru i način prijemčiv deci ovog uzrasta? Zbog mnogobrojnih pitanja i nedoumica prisutnih u ovoj oblasti rada sa decom, cilj ovog rada bio je da se ispita mišljenje sportskih trenera iz naše zemlje u vezi sa vremenom uključivanja dece u određene sportske discipline (odbojku, košarku, tenis, rukomet, fudbal, borilačke sportove, ples i dr.), odnosno, relaciju između onoga kako u stvarnosti jeste, i kako bi prema mišljenju stručnjaka trebalo da bude.

Metod

Uzorak

Uzorak u ovom istraživanju bili su treneri (instruktori, voditelji) različitih sportskih disciplina (N = 41) koji su angažovani u sportskim klubovima u našoj zemlji (sportski klubovi koji se takmiče na različitim nivoima domaćih i međunarodnih takmičenja), ali i treneri reprezentacija naše zemlje u različitim sportskim disciplinama (tenis, odbojka, košarka, tekvondo i dr.). Svi su uključeni (ili su duži vremenski period bili uključeni) u rad sa mlađim kategorijama sportista i postižu (ili su postizali) sa njima značajne (pa, i vrhunske) rezultate.

Procedura

Istraživanje se baziralo na deskriptivnom i kauzalnom neeksperimentalnom metodu. Treneri (instruktori, voditelji) koji su bili, ili su trenutno angažovani u radu sportskih klubova i reprezentacija mladih selekcija, izražavali su svoje mišljenje o problemu optimalnog vremena uključivanja dece u sport, ali i o problemu mogućnosti identifikacije i razvoja motoričke darovitosti kod dece, uticaju različitih faktora na motoričku darovitost i postignuća mladih sportista.

Instrumenti

Da bi se sagledalo mišljenje sportskih trenera (instruktora, voditelja) o navedenom problemu, kao instrument je korišćen upitnik konstruisan za potrebe šireg istraživanja o mogućnostima identifikacije i rada sa motorički darovitom decom (Sturza Milić 2009b). Upitnik je sadržao 12 pitanja (stavki) i direktno uvodno obraćanje. Svako pitanje je sadržalo samo jednu misao koja nije bila dvosmislena i sugestivna. Za potrebe ovog istraživanja obrađena su pitanja pod rednim brojem 6) Sa koliko godina u sportskom klubu u kojem ste angažovani deca počinju sa aktivnim treninzima (PGOD), i pod rednim brojem 7) Prema Vašem mišljenju, u sportskoj disciplini u kojoj ste trener, u kom uzrasnom periodu je za decu najoptimalnije početi sa sportskim treninzima (OGOD).

Statistička obrada podataka

Obrada podataka podrazumevala je izračunavanje osnovnih deskriptivnih parametara.

Rezultati

U tabeli 2 prikazane su vrednosti (izražene u godinama života) kada se deca u praksi uključuju u sportske discipline (kada počinju sa treninzima), ali i vrednosti (izražene u godinama života) kada je, prema mišljenju ispitivanih trenera, optimalno da se deca uključe u navedene sportske discipline.

Tabela 2: Vreme optimalnog i stvarnog uključivanja dece u različite sportske discipline

	Mišljenje		
--	-----------	--	--

Redni broj	trenera o tome kada je optimalno da se dete uključi u sport. disc. (godine)	Vreme kada se u praksi dete uključuje u sport. disc. (godine)	Sportska disciplina
1.	13	12	Aikido
2.	8	6	Karate
3.	9	5	Tekvondo
4.	8	7	Tekvondo
5.	8	6	Tekvondo
6.	11	9	Odbojka
7.	10	9	Odbojka
8.	11	9	Odbojka
9.	10	7	Odbojka
10.	11	8	Odbojka
11.	12	10	Odbojka
12.	14	10	Odbojka
13.	9	7	Atletika
14.	10	7	Fudbal
15.	8	8	Fudbal
16.	7	6	Fudbal
17.	10	9	Fudbal
18.	15	10	Rukomet
19.	7	9	Rukomet
20.	9	7	Rukomet
21.	10	10	Rukomet
22.	10	8	Rukomet
23.	18-19	15	Bodi bilding
24.	12-13	9	Košarka
25.	7	7	Košarka
26.	10	10	Košarka
27.	10	7	Košarka
28.	9	9	Košarka
29.	9	9	Košarka
30.	10	8	Košarka
31.	12	10	Košarka
32.	9	7	Stoni tenis
33.	8	8	Stoni tenis
34.	8	6	Tenis
35.	8	7	Tenis
36.	7	6	Tenis
37.	6	6	Tenis
38.	10	7	Folklor
39.	6	4	Balet

40.	9	7	Ples
41.	8	7	Ples
Srednja vrednost	9,46	8,04	

Diskusija

Mnogi istraživači smatraju da je u današnjem vremenu sve prisutniji trend ranog uključivanja dece u trenažni i takmičarski proces za koji ona nisu dovoljno zrela, niti na pravi način pripremljena (Petković, 1997, Sturza-Milić i Firika 2004; Bačanac 2005; Bodin et al. 2007; Baker et al. 2009, Siekanska 2010). Rezultati ovog istraživanja idu u prilog ovakvom mišljenju, odnosno, tezi da se deca u različite sportske discipline uključuju ranije nego što su sazrela u različitim segmentima (fizički, motorički, emocionalno, kognitivno). Naime, dobijena prosečna vrednost kada se deca uključuju u različite sportske discipline iznosi 8,04 godina (na osnovu odgovora trenera koji sa decom treniraju u različitim sportskim klubovima). Preciznijom analizom odgovora trenera može se uočiti da se deca najranije uključuju u tenis (u proseku sa 6.3 god), zatim, ples (u proseku sa 6 god.), stoni tenis (u proseku sa 7.6 god.), fudbal (u proseku sa 7.5 god.), borilačke sportove (u proseku sa 7.2 god.), odbojku (u proseku sa 8.6 god.), rukomet (u proseku sa 8.5 god.). Ovako dobijeni podaci delimično se slažu sa preporučenim najranijim i prosečnim vremenskim periodima kada se deca mogu uključiti u navedene sportske discipline (Bačanac 2005; Bompá 2000, prema, Siekanska 2010, Ugarković 2005). Međutim, ovo istraživanje razmatra još jedan aspekt uključivanja dece u sportske discipline, a odnosi se na lični stav trenera o tome kada je optimalno da se deca uključe u navedene sportske discipline. Analizom prosečnih vrednosti odgovora trenera kada je optimalno da se deca uključe u određene sportske discipline, dobijaju se sledeće vrednosti (izražene u godinama života dece): tenis (u proseku sa 7.6 god), ples (u proseku sa 7.7 god.), stoni tenis (u proseku sa 8.5 god.), fudbal (u proseku sa 8.7 god.), borilački sportovi (u proseku sa 9.2 god.), rukomet (u proseku sa 10.2 god.), odbojka (u proseku sa 11.2 god.). Budući da je cilj ovog istraživanja bio „provera realnosti“ u vezi sa granicom koju treba povući kada je u pitanju uključivanje dece u sport, kao i promena nekih ustaljenih i globalno nametnutih razmišljanja, možemo zaključiti da je kod ispitivanog uzorka trenera (N=41) donekle „nametnut“ globalni trend za potrebom

ranijeg uključivanja dece u sport, uprkos tome što je njihov lični stav po tom pitanju drugačiji. Naime, većina ispitivanih trenera smatra da je optimalno da se sa treninzima u sportskoj disciplini u kojoj su angažovani (ili su bili angažovani) počne znatno kasnije nego što je to „praksa“. Ovakvo razmišljanje je korespondentno sa istraživanjima i autorima koji se slažu u tome da deca treba da izbegavaju rano uključivanje u sport, a naročito, ranu specijalizaciju (Ryan 1995, Sturza-Milić i Firika 2004, Madić 2004, Baćanac 2005, Baker et al. 2009, Siekanska 2010). Nažalost, mnogi roditelji i treneri i dalje veruju da je rana specijalizacija jedini ključ za visoke performanse i uspeh u sportu. Prerana specijalizacija dovodi to toga da deca ostaju uskraćena od široke baze aktivnosti. Deca koja od ranog uzrasta provode mnogo vremena u jednom sportu, imaju veliki rizik od „pregorevanja“, kako fizički, tako i emocionalno. Vrlo je verovatno da će im nedostajati životno iskustvo koje je potrebno da bi izrasli u emocionalno zdrave odrasle osobe. Potpuno fokusiranje na bilo koje područje ljudske aktivnosti, nije uvek dobro za dete. Snovi roditelja i trenera imaju svoju cenu. Postati šampion, može zahtevati više od 10 godina (Ericsson et al. 1993) intenzivnih priprema ili odricanja. Čak i tada uspeh nije zagarantovan. Takođe, deca koja su rano ušla u sport i imaju mnogo uspeha, mogu se suočiti sa sportskim neuspehom u kasnijem sportskom životu. Ryan (1995) smatra da se napori u određenim sportovima na ranom uzrastu mogu uporediti sa zlostavljanjem dece. Ipak, put prema uspehu i visokim performansama moguć je i na drugačiji način. Mnogi autori dele mišljenje da decu treba podsticati da učestvuju u mnogobrojnim sportovima, kako bi razvili široki spektar motoričkih sposobnosti, a da za uspeh u sportu nije neophodno rano uključivanje i odricanje, već dobro organizovano fizičko vaspitanje, koje u periodu detinjstva predstavlja bazu za mnogobrojne sportske discipline kojima se deca mogu baviti u kasnijim životnim periodim, kao i da diverzifikovan motorički program (p)ostaje koncepcijski osnov za program fizičkog vaspitanja, naročito u periodu detinjstva (Bokan 1998, Sturza Milić 2009a, Baker et al. 2009). Ovakvo usmerenje predstavlja uslov bez kojeg se ne može postići uspeh u bilo kojoj specijalizovanoj aktivnosti. Zato se u radu sa mlađim uzrastima, naročito, kada su u pitanju motorički darovita deca, u okviru različitih sportskih disciplina ali, i programa fizičkog vaspitanja, ne treba vezivati za rano uključivanje i usko specijalizovane aktivnosti, već je jedini opravdan pristup onaj koji će uvažavati

optimalno vreme uključivanja dece u sport i razvoj širokih motoričkih osnova.

Literatura:

- Baker, J., Cobley, S. & Fraser-Thomas J. (2009). What do we know about early specialization? Not much! *High Ability Studies*, Vol.20, No. 1, June, 77-89.
- Bačanac, Lj. (2005). Psihološko pedagoški aspekti rada sa decom u sportu. Dečiji sport od prakse do akademske oblasti, Grupa autora, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu, str. 51-88.
- Baxter-Jones, A.D.G., & Helms. P.J. (1996). Effects of training at a young age: A review of the Training of Young Athletes (TOYA) Study. *Pediatric Exercise Science*, 8, 310-327.
- Bodin, D., Robene, L. & Heas. S. (2007). Sport i nasilje u Evropi. Knjiga trgovina d.o.o., Zagreb.
- Bokan, B. (1998): Interdisciplinarnе i antropološke osnove fizičkog vaspitanja u funkciji diferencirane i individualizovane nastave-univerzalna stručna paradigma za program fizičkog vaspitanja u školama budućnosti. II, III Simpozijum sa međunarodnim učešćem "Efekti različitih modela nastave fizičkog vaspitanja na psihosomatski status dece i omladine", Novi Sad, str. 49-55.
- Đorđić, V. (2004): Škola i sportski talenti. Zbornik br. 10 sa Okruglog stola "Strategije podsticanja darovitosti", Viša škola za obrazovanje vaspitača u Vršcu, str. 134-143.
- Ericsson, A.K., Krampe, R.Th., Tesch-Romer,C. (1993): The Role of Deliberate Practice in the Acquisition of Expert Performance. *Psychological Review*, 100, 363-406.
- Jonker, L., Elferink-Gemser M.T. & Visscher, C. (2009). Talented athletes and academic achievements: a comparison over 14 years. *High Ability Studies*, Vol.20, No. 1, June, 55-64.
- Kukolj, M. (1999): Motoričke funkcije kao osnova za planiranje i programiranje nastave fizičkog vaspitanja. Časopis "Nastava i vaspitanje", god. XLVIII, br.1-2, str.1-262, Beograd, str. 133-139.
- Madić, D. (2004): Sport i zdravlje stanovništva sa aspekta vladinih i nevladinih organizacija. Aktuelno u praksi - časopis za naučno stručna pitanja u segmentu sporta, Pokrajnski zavod za sport, Novi Sad, god. XVI, str. 60-69.
- Ford, P.R., Ward, P., Hodges, N. & Williams, A.M. (2009). The role of deliberate practice and play in career progression in sport: the early engagement hypothesis. *High Ability Studies*, Vol.20, No. 1, June, 65-75.
- Petković, M. (1997). Sport i zdravlje – metodičke pretpostavke. Zbornik radova sa 5. naučnog skupa „Sport i zdravlje stanovništva“, Novi Sad, 136-146.

- Ryan, J. (1995). *Little Girls in Pretty Boxes: the making and breaking of elite gymnasts and figure skaters*. New York: Doubleday.
- Siekanska, M (2010). *Toward Excellence in Sport – positive pushing in Young Athletes*. 12th International ECHA Conference, Paris, France, full papers no.2. www.echa2010.eu
- Sturza-Milić, N., Firika, Ž. (2005). *Globalizacija i sport – Efekti globalizacije svetskih društvenih odnosa i proizvodnja dobara u mas-medijima i sportu*. Viša škola za obrazovanje vaspitača, Vršac.
- Sturza-Milić, N. (2009). *Identifikacija motorički darovitih učenika mlađeg školskog uzrasta, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača »Mihailo Palov«, Vršac*.
- Sturza-Milić, N. (2009a): *Diverzifikovana nastava fizičkog vaspitanja kao osnova razvoja motoričke uspešnosti i kreativnosti učenika, Monografija, Međunarodni znanstveni skup „Škola po mjeri“, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za obrazovanje učitelja i odgajatelja, Hrvatska, str. 307-317*.
- Sturza-Milić, N. (2009b). *Identifikacija motorički darovitih učenika mlađeg školskog uzrasta. Doktorska disertacija, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu, Beograd*.
- Sturza-Milić, N. (2010). *Motor Knowledge accumulation and motor creativity manifestation*. 12th International ECHA Conference, Paris, France, full papers no.8. www.echa2010.eu
- Ugarković, D. (2005). *Biološki razvoj i fizička aktivnost. Dečiji sport od prakse do akademske oblasti, Grupa autora, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu, str. 103-111*.

Natasa Sturza-Milic

Preschool Teacher Training College „Mihailo Palov“ Vrsac, Serbia

e-mail: natasasturza@gmail.com

The Influence of Dominant Social Beliefs on Early Specialization of Motor Gifted Children

Numerous social and cultural activities, including sports activities, are under the influence of dominant codices and beliefs. In recent years children sport has been the subject of many scientific researches, declarations and announcements, which have been cautioning against early specialization, misuse and 'abuse' of children in sport. There is a global growing trend towards finding motor gifted children who will train and compete intensively at such an early age, even before they have become ready for that in any way (physically, emotionally and intellectually). The aim of this paper has been to examine the opinions of acknowledged Serbian trainers (N=41) about the age of children for the inclusion in certain sports disciplines (volleyball, basketball, tennis, handball, football, martial arts, dancing, etc.) and the relation between the descriptive and prescriptive (the real state of things and the desired one according to the experts' opinions). The method of conducting a survey has been used in the paper, while the instrument has been a questionnaire particularly made for this purpose. Having used Mann Witney U Test it has been

confirmed that there is a statistically significant difference ($Z = -2,945$; $p = 0,003$) between the opinions of sports trainers about the variables – The age when children start to train certain sports disciplines in practice (Mean = 8,8 years of age) and The optimal age for the inclusion of children in training of certain sports disciplines (Mean = 10,5 years of age). The intention of this paper is a ‘reality check’ about the age limit which should be set regarding the inclusion of children in sports and also an attempt to change some common, and perhaps globally imposed beliefs in order to provide a quality guiding and development of motor gifted children.

Key words: motor gifted children, early specialization.

